

IJTIMOIIY-HUQUQIY HODISA SIFATIDA JINOYAT VA UNING XUSUSIYATLARI

Madraximov Bexzodbek Shuxratbek o'g'li
Andijon davlat universiteti tadqiqotchisi

Annotatsiya:

Maqolada jinoyat ijtimoiy-huquqiy hodisa sifatida tahlil qilinib, uning falsafiy mohiyati ochib beriladi. Jinoyat nafaqat huquqiy qoidabuzarlik, balki jamiyatdagi axloqiy va ijtimoiy ziddiyatlarning in'ikosi sifatida ko'riladi. Mualliflar jinoyatchilikning ildizlari, uning inson ongiga va jamiyat taraqqiyotiga ta'sirini tahlil qilib, huquq va axloq o'rtasidagi murakkab munosabatlarni yoritadilar.

Аннотация:

В статье преступление рассматривается как социально-правовое явление, раскрывается его философская сущность. Преступление анализируется не только как правонарушение, но и как отражение моральных и социальных противоречий в обществе. Авторы исследуют корни преступности, ее влияние на человеческое сознание и развитие общества, а также освещают сложные взаимоотношения между правом и моралью.

Abstract:

The article examines crime as a socio-legal phenomenon and reveals its philosophical essence. Crime is analyzed not only as a legal offense but also as a reflection of moral and social contradictions in society. The authors explore the roots of crime, its impact on human consciousness and societal development, and highlight the complex relationship between law and morality.

Mamlakatimizda har bir inson kamoloti, mustaqil hayotda o'z o'rnini topishi uchun zarur bo'lgan barcha shart-sharoitlar yaratib berilmoqda. Ayniqsa, yoshlarni madaniyat, sport va san'at keng jalb etish, ularning axborot texnologiyalari bo'yicha savodhonligini oshirish, yoshlar orasida kitobxonlik targ'ib qilish va munosib ish bilan ta'minlash jadallik bilan amalga oshirilmoqda. Prezident Sh.Mirziyoyev

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7th February, 2025

ta'kidlaganidek, "Men aziz farzandlarimdan bir narsani so'rayman: tinimsiz o'qib, zamonaviy bilimlarni egallashdan to'xtamang"¹ degan, iboralari bizni doimo ezgulikka chorlaydi.

Shu bilan birga bugungi murakkab zamonda, shaxsning g'ayriijtimoiy salbiy xulq-atvori va qonun talablari o'rtasida mutassil ravishda keskinlashib boruvchi turli qarama-qarshiliklar vujudga kelmoqda. Bunday sharoitda ijtimoiy holati va ma'naviy saviyasi og'ir bo'lgan shaxslar jinoyat botqog'iga giriftor bo'lmoqdalar.

Jinoyat - bu jamoaviy tushuncha. Bu individual jinoiy xatti-harakatlarning turli xil xatti-harakatlari majmuini o'z ichiga olgan ijtimoiy hodisa. Shu bilan birga, jinoyat ana shu individual xususiyatlarni bartaraf etish va barcha jinoiy harakatlar uchun umumiy xususiyatlarning mavjudligi bilan tavsiflanadi, ularning umumiyliigi uning mohiyati va tushunchasini belgilaydi.

Jinoyatning o'zi shunchaki uning xossalari va belgilarining yig'indisidan shakllangan mavhum kriminologik tushuncha emas, balki ma'lum bir hududda sodir bo'ladigan, ma'lum vaqt davomida qayd etilgan jamiyatning real hayotiy salbiy hodisasidir. Jinoyatning yuqoridagi ta'rifi ushbu hodisaning ijtimoiy-huquqiy shartliliigi nuqtai nazaridan uning mohiyatini ifodalaydi. Jinoyatning eng muhim belgilarini aks ettiruvchi ta'rifning tarkibiy qismlari uning mazmuni va real namoyon bo'lishini tavsiflaydi².

Demak, jinoyatning ijtimoiy mohiyati va ijtimoiy shartlanishi, eng avvalo, uning jamiyatda va uning manfaatlariga zid odamlar tomonidan sodir etilgan aniq xatti-harakatlaridan, ularning alohida ijtimoiy xulq-atvoridan kelib chiqishida namoyon bo'ladi. Shu bilan birga, odamlarning jinoiy xulq-atvorining asosini jamiyatning boshqa a'zolari bilan bo'lgan qarama-qarshiliklari tashkil etadi, ular o'ziga xos qobiliyatlari, qiziqishlari, ehtiyojlari va ularni qondirish imkoniyatlarining farqi bilan bog'liq.

Odamlar o'rtasidagi obyektiv ravishda mavjud bo'lgan farqlarni ta'kidlab, Aristotel majoziy ma'noda jamiyatni "o'xshamaydiganlarning birligi" deb atagan. Jamiyat

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyevning 2022 yil 30 iyun kuni Yoshlar kuni munosabati bilan so'zlagan nutqidan.

² Камалова Д.Г. Жиноятга тайёргарлик кўришнинг хусусиятлари ва унинг учун жавобгарликни такомиллаштириш: Юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси автореферати. – Т., 2018. – Б. 5.

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7th February, 2025

a'zolari o'rtasidagi bunday o'xshashlik muqarrar ravishda ular o'rtasida nizolar kelib chiqishiga olib keladi, ularni hal qilishning eng keskin shakli ular sodir etgan jinoyatlardir.

Jinoyat ijtimoiydir, chunki har bir shaxsning xulq-atvorining asosi biologik emas, balki ijtimoiy sabablar, ijtimoiy-iqtisodiy qonunlar bo'lib, ularning qonuniyatlari va qarama-qarshiliklari bilan mavjud ijtimoiy munosabatlar yig'indisi bilan belgilanadi. Buni mamlakatimizda "turg'unlik davrida" ijtimoiy-iqtisodiy siyosatda yo'l qo'yilgan xatolar misolida ham ko'rish mumkin. Mehnat va iste'mol choralari o'rtasidagi uzviy bog'liqlikning buzilishi, ijtimoiy adolat tamoyillarining buzilishi jamiyatning ma'naviy holatiga ham, jinoyatchilik holatiga ham salbiy ta'sir ko'rsatdi.

Jamiyatimizdagi mavjud ijtimoiy keskinlik, iqtisodiyot, siyosat va ijtimoiy sohadagi inqirozli hodisalar, davlat hokimiyati va boshqaruv organlarining nufuzining pasayishi jinoyatchilikning o'sishiga va ijtimoiy xavflilik darajasining oshishiga uzoq vaqt ta'sir qilmadi. Jinoyatlarning ayrim turlari: uyushgan jinoyatchilik, millatlararo nizolar, terrorizm, ayniqsa, begunoh odamlarning o'limi, buzg'unchilik va zo'rvonlik harakatlari bilan birga xavfli tus oldi.

Bularning barchasi jinoyatchilik va uning ko'rsatkichlari jamiyat ijtimoiy hayotining barcha jabhalari bilan, birinchi navbatda, ijtimoiy taraqqiyotga qarama-qarshi bo'lgan qiyinchiliklar va ijtimoiy ziddiyatlar bilan chambarchas bog'liqligini ko'rsatadi.

Ijtimoiy hodisa sifatida jinoyatchilik o'ziga xos bo'lgan muayyan qonuniyatlarga ega bo'lib, uning boshqa ijtimoiy hodisalar bilan aloqalarini aks ettiruvchi muhim xususiyatlarni takrorlaydi.

Bunday xolat uning obyektiv, barqaror xarakterini o'z ichiga oladi ya'ni ijtimoiy taraqqiyot holatiga, jamiyatning barqarorlik darajasiga, unda mavjud qarama-qarshiliklarga bog'liqligi, fan-texnika taraqqiyoti, iqtisodiyot, aloqa, kompyuterlashtirish rivojlanishi bilan bog'liq murakkablik shular jumlasidandir. Jinoyatning shakllari ham ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy munosabatlarni isloh qilish natijasida zaiflashgan jamiyatda uning o'sishidir. Jamiyatning yangi paydo bo'lgan ijtimoiy munosabatlarni jinoyat xurujlardan himoya qilish ehtiyojlari bilan bog'liq

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7th February, 2025

holda uning sifat va miqdor o'zgarishlari yuz beradi, dialektiv ahamiyatga ega bo'ladi.

Jinoyat tarixiy jihatdan o'zgaruvchan hodisa sifatida uning yuzaga kelishi jamiyatning sinflarga bo'linishi, xususiy mulkning paydo bo'lishi va davlat hokimiyatining shakllanishi bilan bog'liqligi bilan tavsiflanadi³. Jinoyatning tarixiy shartlilikini e'tirof etish bizga to'liq ishonch bilan aytishga imkon beradiki, u jamiyatda paydo bo'lgan paytdan boshlab obyektiv ravishda mavjud bo'lib, doimiy ravishda o'zgarib bordi, jinoyatning umumiy kriminologik manzarasi va uning jinoiy-huquqiy xususiyatlari boshqacha ko'rinishga ega bo'ldi. Bu turli ijtimoiy-iqtisodiy formatsiyalar (quldorlik, feodal, kapitalistik, sotsialistik) va alohida tarixiy bosqichlarda ham jinoyatning kriminologik xususiyatlariga birdek taalluqlidir. Uning darajasi, dinamikasi, tuzilishi, o'ziga xos sabablari va shartlari, hukmron tabaqalarning jinoiy deb tasniflangan qilmishlar qatoriga bergan bahosi doimo o'zgarib turdi.

Xulosa o'rnida, davlat mavjud bo'lgan davrda ham jinoyat bir xil bo'lmagan. Hozir mamlakatimizda sodir bo'layotgan ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy, ijtimoiy-madaniy va boshqa o'zgarishlar jinoyatning umumiy kriminologik manzarasida u yoki bu ma'noda o'z aksini topdi. Jamiyatda ijtimoiy munosabatlar o'zgarishi, ijtimoiy keskinlik kuchayishi yoki uning boshiga turli xil ijtimoiy kataklizmlar va musibatlar tushishi bilanoq, jinoyatning kriminalistik ko'rinishi deyarli o'z-o'zidan noqulay tomonga o'zgardi⁴. Muayyan shaxslarning manfaatlari va huquqlariga tajovuzning ayrim turlarini jinoiylashtirish va dekriminallashtirish, yangi ijtimoiy munosabatlarning paydo bo'lishi va jamiyatning ularni himoya qilish ehtiyojlari bilan belgilanadi.

³ Рахмонов Р, Муродов, А., Хўжакулов, С. Ижтимоий жиҳатдан хавфли аҳволда бўлган оилалар билан ишлашда профилактика инспекторлари ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ҳузуридаги жамоат тузилмаларининг ўзаро ҳамкорлиги: Ўқув қўлланма /. – Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2014. – Б.9

⁴ Душанов.Р.Х. Жиноятчи шахс психологияси: Ўқув-амалий қўлланма. – Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2018. 19 б

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7th February, 2025

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyevning 2022 yil 30 iyun kuni Yoshlar kuni munosabati bilan so'zlagan nutqidan.
2. Камалова Д.Г. Жиноятга тайёргарлик кўришнинг хусусиятлари ва унинг учун жавобгарликни такомиллаштириш: Юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси автореферати. – Т., 2018. – Б. 5.
3. Рахмонов Р, Муродов. А.,Хўжакулов. С. Ижтимоий жиҳатдан хавфли аҳволда бўлган оилалар билан ишлашда профилактика инспекторлари ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ҳузуридаги жамоат тузилмаларининг ўзаро ҳамкорлиги: Ўқув қўлланма. Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2014. –Б.9
4. Душанов.Р.Х. Жиноятчи шахс психологияси: Ўқув-амалий қўлланма. – Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2018. 19 б